

OM ÆSTHETISK KRITIK

P. L. Møller

Det er bemærket om vore Dages æsthetiske Kritik, "at den mærker Intet, lytter til Intet, læser neppe som man bør læse. Den dræber en Bog som om den var en lyslevende Skabning og ikke noget Slumrende, der skulde vækkes ved Kjærlighed. Ingensteds trædes flere Hjerter under Fødder, end i Kritikken." Det er sagt, og jeg gør disse Ord til mine, "at til ægte Kritik hører et Gemyt, der kan høre Græsset groe." Men for at høre Poesien groe, maa man aabenbar selv være Digter, eller dog et Stykke af en saadan. Man misforstaae mig kun ikke her, som om det var min Mening, at man, for at være en god Kritiker, absolut maa have udgivet poetiske Producter, de være nok saa gode, eller nok saa slette. Nei, der vandrer maaskee Folk omkring, "som vi ikke kjende", Folk som aldrig have skrevet og aldrig ville udgive et Digt, og som med alt det ere mere Digtere, end Mange, der have forøget Litteraturen med Bind og sig selv med Titel af Poeter. Iblandt hine Folk skulde man maaskee finde de gode Kritikere; de have ikke spildt Tiden med forfængelige Forfatter drømme, have havt bedre Ro til at træde i Fuldstændigt og inderligt Bekjendtskab med Litteraturen, omfatte den med levende Kjærlighed og med et upartisk Blik betragte dens Udvikling i alle Forgreninger. Maaskee, siger jeg; thi det er ogsaa muligt, at man Intet fandt, om man end vendte op og ned paa dem. Det er muligt, at denne Tro kun er national Overtro, en af vore philistrøse Bar-

ragtigheder, og at Hr. N. N. som vi staae stille og see efter paa Gaden, og hviske betydningsfuldt til hverandre: "*Han kunde, hvis han blot vilde,*" — at han, naar han endelig lod sig formaae til at krybe frem under "*Skjeppen*", slet ikke befandtes at være noget "*Lys*". Nærværende Forf. tør imidlertid ikke rose sig af den misundelsesværdige Lod at være en saadan ganske forborgen Mulighed; men vilde vi Alle lægge Hænderne i Skjødet, hvorledes skulde det da gaae Poesien hos "*vore Børn, om ogsaa Alt holder sammen mens vi leve?*"

Gjælder det nu om den æsthetiske Kritik hos os, og det endnu i højere Grad, end hos Tydskerne, til hvilket Folk den ovenfor citerede Forfatter¹ hører, — at den ingenlunde er et veldyrket Landskab med "*duftende Enge og kornrige Vange*", men snarere en gammel Brakmark, som Mange vel ei engang ere paa det Rene med, hvorvidt det lønner Umagen at opbryde; saa kan det ikke være Kritikerens Opgave at træde til sit Værk med et Apparat af færdige Theorier, og med dette i al dets abstracte Nøgenhed at kaste sig over et eller andet *corpus delicti*. Det kan ikke noksom indskærpes, hvad Heiberg selv bemærker i sin Kritik over Svend Dyrings Huus (en Artikel, der i flere Punkter hører til hans bedre, medens den i andre ligger af stereotyp-systematisk Vilkaarlighed), at en ægte digterisk Frembringelse i Almindelighed etablerer en ny Digtart, — naturligvis ikke i den vulgære Betydning af dette Ord. Meningen er ikke, at den jo skulde kunne formelt henføres under Lyrik, Epos eller Drama, ja selv under en af disse Kategoriers tidligere bekjendte Species, men kun, at den udvikler en eiendommelig, fra forhen fremtraadte Digtværker forskjellig Grundcharakter, hvorved ethvert ældre System meer eller mindre modificeres. Saadanne Frembringelser ere f.Ex. *Gøthes Faust*, enten man kalder den det *speculative Drama*, eller det *mystiske*, eller det *phantastiske*,² *Belmanns Sange*, *Oehlenschlägers nordiske Digte*, uden Hensyn til de forskjellige Former, hvori vi have dem, *Byrons* lyrisk-episke Værker, ja selv *Heines* Lyrik og for en Del Heibergs Vaudeviller, (nemlig ikke i Litteraturen, men i deres Fremtræden paa Theatret); havde han faaet det Indfald at kalde dem f.Ex. danske Folkecomedier, eller noget Lignende, vilde de maaskee have vundet større Anseelse for Originalitet, skjøndt Indflydelsen saavel af Frejas Altar og Sanct Hans-Aftenspil, som *især* af Belmann, ikke lader sig miskjende, baade i de lunefulde, og i de lyriske Partier. For ethvert af disse Phænomener maatte Kritiken enten skabe en ny Theori, eller ved Anvendelsen af en ældre optage den deri nødvendige Modification. Dette ligger ligefrem i Sagens Natur. Betragt engang disse saakaldte Kunsttheoriors Historie! Ere de Solen, der ved sin Varmes Almagt fremtryller

Poesiens Skabninger? Ere de ikke snarere Øiets Organisme, hvorved Beskuelse og Opfattelse af en foregaaende poetisk Verden bliver mulig, eller et Huulspeil, hvorved den lettes for Øiet, der savner faste Hvilepunkter? — Ere de Grund eller Følger, ere de ældre eller yngre, end Kunstværkerne? — *Aristoteles* skrev først sin Poetik, da den græske Poesi var afsluttet, *Batteux's* "*Indledning til de skønne Kunster og Videnskaber*" blev først til, da den gammelfranske Skole havde udlevet sine "*jours de fête*" og *Hegels* Æsthetik begrændses paa den ene Side af Kunstens Begyndelse, paa den anden Side af den Epoke, der fik sin Fuldendelse i Gøthe, uden at anvise nogen Plads for den senere fremtraadte "*unge*" Litteratur.

Men med al mulig Respect for den saakaldte Speculative Erkjendelses Betydning ogsaa paa det Æsthetiske Gebeet, saa maa den dog, hvis den skal vinde Popularitet og frugtbringende Virksomhed, og ikke indtæres i ufrugtbar Selvbeskuelse, ligesom oversætte sig selv, afføre sig sin abstracte Nøgenhed, hver Gang den vil gennemtrænge en individuel Kunstproduction. Den maa, uforandret i sit inderste Væsen, paatage sig en ny Skikkelse hver Gang den vil bringe os Erts fra en nyopdaget Grube. Men hos hvor mange har den vel endnu en saadan evig foryngende Livskilde? — Saavel det sidste, som alle tidligere Systemer, staae og falde med deres Tids Smag, og Dannelse, men Poesiens Mesterværker have en evig Natur, en uomskiftelig Gyldighed, og Poesien er, som *Molbech*, der forresten neppe er trængt langt ind i den hegelske Philosophi, engang har sagt (i *Maanedsskrift for Litteratur*) en saa rig og omfattende Kunst, idet den slutter sig til det hele uendelige Menneskeliv, "at man ikke nok kan vogte sig for, at ville i theoretiske Læresætninger og kritisk-afgjørende Domme, indskrænke dens Grændser meer end tilbørligt, eller træde den for nær med de justerede Maal, som indrettes efter et vist speculativt æsthetisk System."

Ingen troe dog for Alvor, at han giver os et anskueligt Billede af en Digers Genius med dens Fortrin og Grændser, og dette skulde dog være en Hovedside af Kritikerens Hverv, naar han med temmelig Evidents har angivet, paa hvilken Stue af en — maaskee antiqveret — Theoris Hospital den med mindst Uleilighed kan indlægges! og troer han alligevel herved at lette sig selv og Andre Opfattelsen; nu vel, men saa lade han tillige den nye Livsaabenbarelse, den selvstændige Individualitet (og med Andre behøver han jo ikke at befatte sig) komme fyldig til orde, inden han paatvinger den Snørlivet! — Vi leve jo dog i en protestantisk Tid, og ligger det ikke i Protestantismens Princip, at Individualiteterne skulde respecteres? Det siger idetmindste Hr. Martensen, og han maa vel vide det.

Fremfor Alt bør dog Kritiken kunne *forstaaes*, idetmindste som den

selv har forstaaet, og denne Fordring er saa simpel, at den kunde synes unødvendig. Men forudsat, at den virkelig selv har forstaaet, saa tør den ikke indhulle sig i Phraser, der om end nok saa correcte, let komme til at ligne Abbreviaturerne hos en Hurtigskriver; den maa idetmindste for en Deel aflægge det dunkle Gevandt, der kun er gennemskueligt for de Indviede; den maa erindre, at dens Formaal ikke er at være Enebesidder af sin "høiere" Erkjendelse. Thi Poesien skal ikke drages op i de enkelte filosofisk dannedes Bevidsthed; der er den allerede, eller burde idetmindste være der; men den skal drages ned, eller, rettere sagt, ud blandt de Mange, at den kan varme deres Indre med Prometheusgnisten, og kaste sit Lys over deres Livs Gjerning. Derfor maa Kritiken ikke være en haard Tale; den skal ikke selv være Digter, den skal ikke skabe Noget af *Intet*, men for at forklare og forherlige, hvad der har Krav herpaa, for ei at profanere det Hellige, maa den ikke blot have Sværd og Pile til at vogte Musernes Hal, men ogsaa Duft og Sødme som Honningen fra Hymettus, og Klarhed som Kilderne ved Parnasset.

Min Tanke føres her uvilkaarlig tilbage til en lille Artikel, der engang stod i "Fædrelandet". Den var af *Hauch*, og handlede om *Bredahls* dramatiske Scener. Jeg kan ikke noksom anbefale denne Artikel; det er en Perle i vor kritiske Litteratur. Blandt de mange gedigne Tanker og sunde Anskuelser, som her findes udtalte, maa jeg især fremhæve den Bemærkning, at den gode Kritiks Opgave ikke saameget er at fremhæve, hvad der ikke er i et Digt, hvad der *ikke* er ved en Digter, hvilke Feil han deler med sin Tidsalder eller skylder tilfældige Aarsager; men at Sagen væsentligen er, at bringe det Fortræffelige hos ham frem for Lyset, bringe hans, og netop *hans*, eiendommelige Fortrin til klar Bevidsthed, det, der er den reelle Gevinst og Udbytte for hans Folk og hans Tid. Dette kan stundom falde noget besværligere. Hertil hører først og fornemmelig et frisk ungdommeligt Gemyt, et frit og livsglad Sind, der kan sympathisere med Poesiens evige Ungdom, et humant og liberalt Hjerte, der kan og vil opfatte det Poetiske i alle dets forskellige Skikkelser. Men naturligvis kan man ikke skride til dette Værk uden omfattende Forberedelse. Jeg mener kun, at det ikke er nok for en Kritiker at have filosofisk, han maa ogsaa have poetisk, han maa have historisk og navnlig litteraturhistorisk Dannelse³; thi det er ikke blot i et tilfældig laant, lært eller postuleret Aggregat af Theoremer, han skal anvise Digterens Plads⁴; det er tillige i det menneskelige Gemyt, der ofte kun slumrer, det er tillige i Historien, i Totaliteten af det universelle Verdenslivs Aabenbaring. Naar Kritiken vil være retfærdig, naar den vil vinde Berettigelse til at være Mentor for Poeter og publikum, maa den, som Mythen beretter om Odin, stige ned igennem

Bølgerne til Søqvabæk, til Sagas Bolig, vaage der i de stille Nætter, og lytte til hendes Røst (...).

Noter

1. Guzkow.
2. Som George Sand i *Revue des mondes*.
3. Værst staaer det sig naturligvis, hvor der hverken findes Princip eller Sagkundskab, paa hvilket man i den nyeste Tid hos os oplever daglige Exempler.
4. En classisk Prøve herpaa har man i en norsk Ff., Rolf Olsens Recension af Welhavens "Nyere Digte".